

Соколёнок

2/2021

март - апрель

Кард

КЪВЕ ВАЦРА САДРА АЯЛАР ПАТАЛ АКЪАТЗАВАЙ ЖУРНАЛ

МАРТА

Къарасуйри, барби ягъиз, гузва чаз хабар,
Беневшайр, гъвергъверар гваз рекъева гатфар.
Яшамшрай чи ханумрин, бикейрин сувар,
Чи рикI алай вахаринни дидейрин сувар!

**Чан диде,
ви гъилер сагърай**

Шам-Эмир
Мурадов

Къурай гъилер къуьнтерал къван къакъажна,
Биришри къур къуьзуь вилер агажна,
Дидеди фар акъудзава тІанурдай,
Ахпа дадлу хуьрекни чаз гъазурдай.
Чан диде, ви гъилер сагърай!

Садра йифиз гзаф геж зун хтана,
Дидедин гъал яргъамаз за къатІана,
Ацукънавай къил алгъурна гъилерал,
Килигна заз, накъвар алаз вилерал.
Чан диде, ви вилер сагърай!

Ксурзава хтул махар ахъайиз,
Куьрпе ава дикъетдив яб акализ.
«Пепе-хала къвезва къифрен раКларал...»
Эхир аял физва ширин ахварал.
Чан диде, ви махар сагърай!

Рангун гуьлуьт храз шуьКлуь тІупІари,
Ацукънаваз къуна бирдан ахвари,
Къванар, гуьлуьт, цІуьдгъуьнай хъиз аватна,
Килигна зун хуш хиялрик акатна.
Чан диде, ви ахвар сагърай!

Суьгъбетариз ацукънава къуьзуьбур,
Яшарилай, уьмуьрдилай разибур.
Пагъ, йисари гъикІ тади кваз зверзава,
Жегъил вахтар рикІел хкиз хъверзава.
Чан диде, ви шад хъвер сагърай!

АтІлас перем, къилел цІийи шал алаз,
Къе дидедал къетІен юзун, гъал ала.
Музыкадин, манидин ван гурлу я,
Йифди кІвалер, гъаятдин кваз нурлу я,
Хцин мехъер, къе сувар я хизандин,
Лап чІехи са мурад я ам деврандин.
Чан диде, куь мехъер сагърай!
Хушбахтвилин эквер сагърай!

Вири хуьруьз машгьур хьанва
Мийир-Межер,
Вал алайди ахмур хьанва,
Мийир-Межер.

Бицли рушан кифер къамир,
Мийир-Межер!
Айвандик квай лифер къамир,
Мийир-Межер!

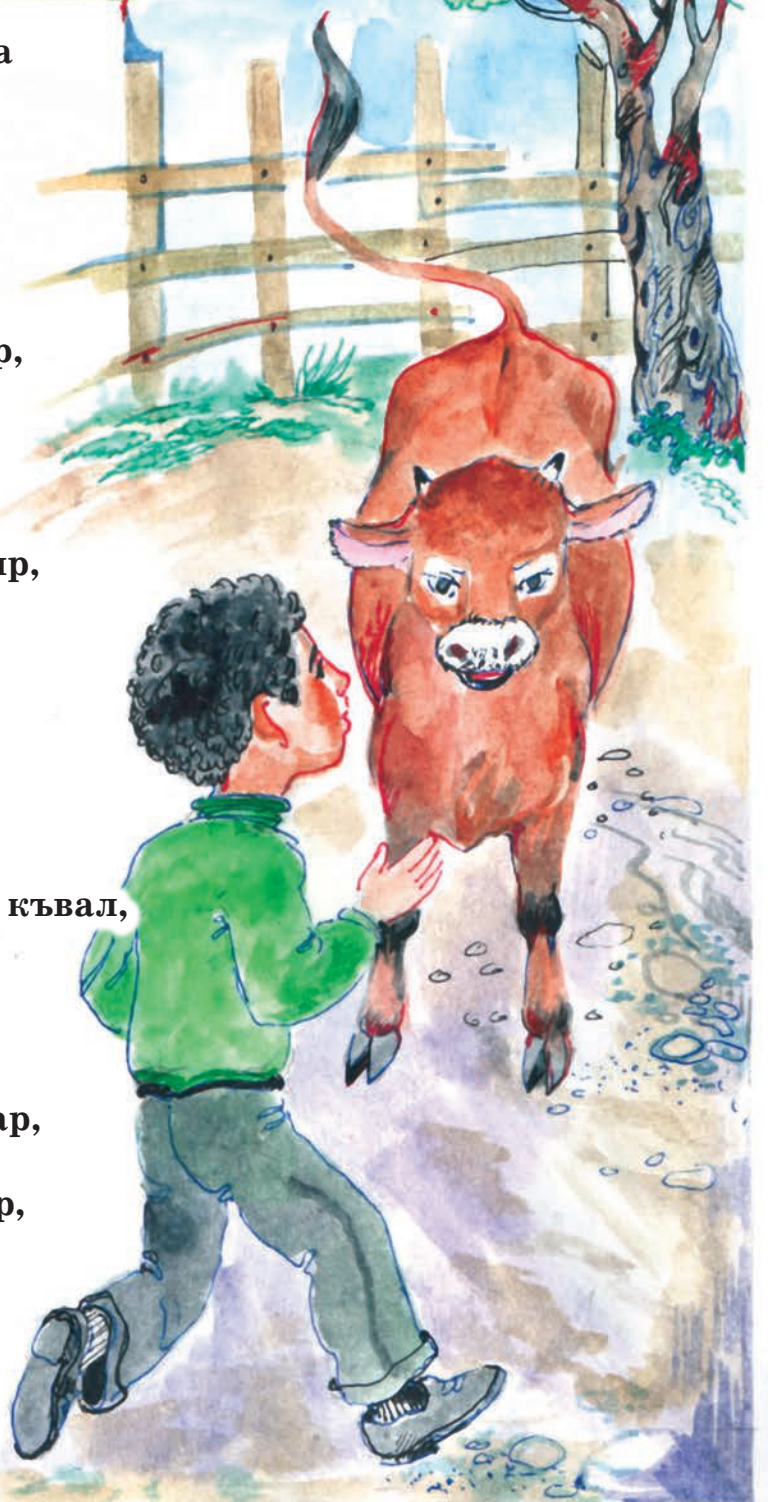
Данадин тум къаз галтугмир,
Мийир-Межер!
Калихъ кIарма гваз галтугмир,
Мийир-Межер.

Кацин япар акъаж мийир,
Мийир-Межер!
Къелемрин хам алаж мийир,
Мийир-Межер!

Такъванмаз хар, такъванмаз къвал,
Мийир-Межер,
Варданагар гьалмир къавал,
Мийир-Межер!

Чизмач хуьруьз ви халис тIвар,
Мийир-Межер.
Атай тIварцIел мийир фурсар,
Мийир-Межер.

Багълар-салар секиндиз тур,
Мийир-Межер!
Жув инсанрин жергеда тур,
Мийир-Межер!

**Садра вунни чІехи жеда,
Мийир-Межер,
Ваз жувакай регъуъ жеда,
Мийир-Межер.**

**Им дунья я квахънавай пен,
Мийир-Межер:
Белки, вакай Президент жен,
Мийир-Межер?!**

**Данадин тум къурди, лугъуз,
Мийир-Межер,
Хъуьреда вал вири Союз,
Мийир-Межер.**

**Гваз акуртІа варданагар,
Мийир-Межер,
Катда вахъай амадагар,
Мийир-Межер.**

**Багъдай-салай чуьнуьхайди,
Мийир-Межер,
Чир хъайитІа, вучда, хвайди,
Мийир-Межер?!**

**Вун кІанел къван русвагъ жеда,
Мийир-Межер.
Президентвал куьтягъ жеда,
Мийир-Межер!**

**Акъваз! Вун мад пІуртІ хъана хъи,
Мийир-Межер!
Вун тугъметрин хъурт хъана хъи,
Мийир-Межер!**

**Са гаф къадай инсан туш гъич
Мийир-Межер.
Президент хъун хъсан туш вич
Мийир-Межер.**

БАГЪА МУГЪМАН

Цийи йисан йифиз чи
Раклар сада гатана.
Савкъатар гваз ківализ чи
Багъа мугъман атана.

– Аяз-Буба, я хвайди,
Вун атуй – рагъ атурай! –
Ацукъарна къулайдиз,
Хвена адан хатурар.

Чими хуьрек дидеди,
Чехир гъана бубади.
Чай гъана вах Бикеди,
Пампасияр – стхади.

Тпуьна-хъвана акъатна
Аяз-Буба кефиниз.
Ада, лувар акатна,
Худ гана туьнт къуьлубниз.

Чими хъайи хъсандиз
Тпамадавай мугъманди
Бармакни кѳурт алудна,
Яргъи чуру... галудна.

Къве стхани са вах чун
Хъана серсер ва къах чун:
Вич лугъумир, атайди
Къунши халу Бутай тир!

(Повестдай чукар)

(Эвел алатай нумрайра ава)

Абдулагъа абур гуъзлемишзава. Ам, гъилерин ишараяр ийиз, айвандин кьиле ава.

– Килиг, куьчеда амаз ягъа лугъузва, – къалурзава Арабханазни Букара.

– АватІа, ягъин, сифте туш хъи.

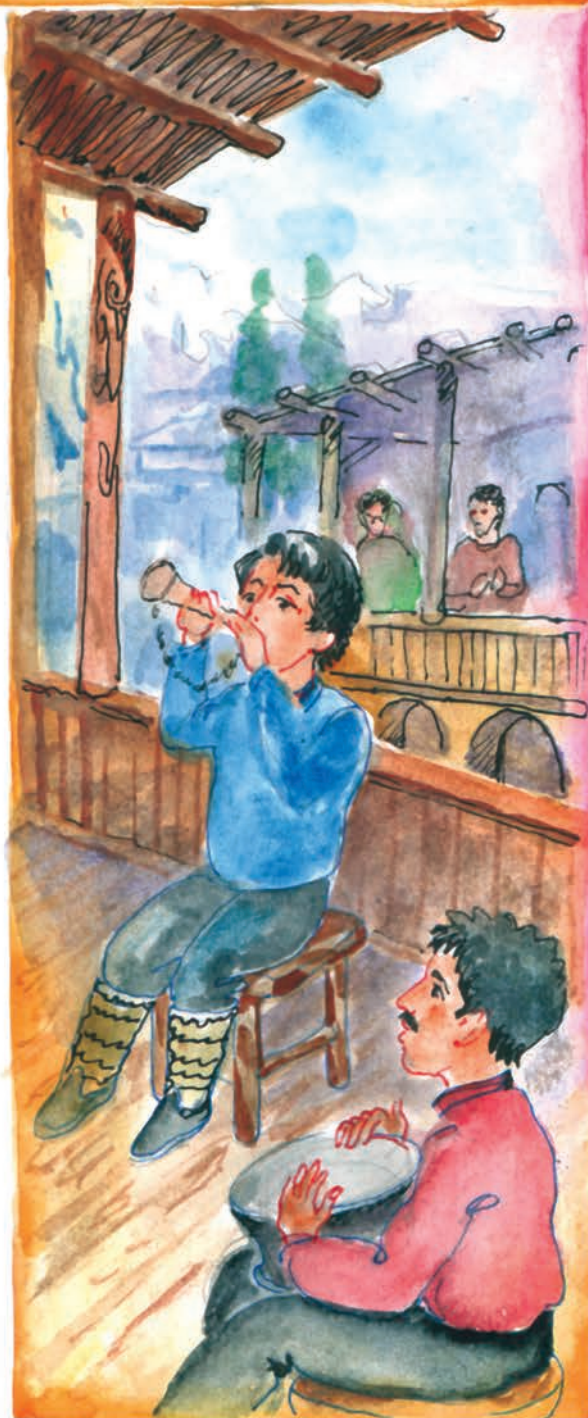
Букара тади кваз мехмердин турбадин сив ахъайна, зуърнеяр мукъаятдиз акъудна, Арабханав вугана, турба къатара тваз кІватІна, вичикай цІар квай памбаг шалвардин жибиндиз чуькъвена.

– Гила вуна дуъз лагъана, – вичин зуърне вахчуна Букара. – Абдулагъан хзанар хтанва: хва, свас, аялар. Экъ жедалди са гъерен кьилни атІанва. Гила нубат чиди я. Адаз вичин балаяр зуърнедин сесералди ахварай авудиз кІанзава.

– Къуъзуъ жедач касдин рикІ.

– Де килиг, са гъал ламу авунвайди я за, чидач вандатІа. Зуърнедин пивитІ сиве туна, пІив-пІив авуна Букара. Арабханан зуърнедайни гъа ихътин ванер акъатна. Сада садаз вилерин ишараяр авуна, абуру къведани хъуькъверик гар кутуна. Куьчедиз са кІаламдилаь рахазвай зуърнейрин ван чкІана.

Де мягътел жемир хуър ихътин инсанрал. Чехи пай гъеле ахварик кума, садбур гатун кІвалахрал физ, садбур

чпин кІвалин-кѣан дерди-гѣал ийиз гѣерекатдик ква, амма ибур зуърнейриз худ гана куъчедиз экъечІнава.

Айвандал хур вегѣена акѣвазнавай Сувар, вирибуруз вич акурай лугъуз, анлай хѣфизвач. Зуърнечийриз ван текъведайди чиз, ада лугъузва:

– Эгер аялри ихътин амалар авуртІа, ништа, гѣихътин кѣал-макѣал и мягълейра гѣатдатІа. Килиг садра, килиг, на лугъуди, ибур мехѣерин кІвализ цІийи свас мубарак ийиз хѣфизва, – кѣил галтадиз хѣуърезва Сувар.

Хуъруък мадни юзун акатнава. Зуърнечияр Абдулагѣан айвандик агакѣнава. Хуъруъхъ элкѣвенвай балхундал хкаж хѣайила, зуърнечийри макѣам дегишарна. Рекѣе фидай

макѣамдилай элячІна. Абдулагѣ вич далдамдин гѣарайда ава. Далдамчидиз эвер гуз рикІелай алатна. Айвандин кѣяляй гѣиле гѣатайди цурун кѣажгѣан хѣана. КІарар гѣазурун виридалайни регѣят кар я. Гурарин кІане цлавай винелди акѣвазнавай шуъмягъ тІвалуникай абур са шумуд жуът хкатна. Жегѣил хѣиз гурарай эвичІна, хкаж хѣхѣана Абдулагѣ. Ажеб звер гѣатнавачни адан залан кІвачера. РикІикни ашкѣи ква. Вири хуъруъз чириз вичин шадвилакѣй.

Цурун кѣажгѣандикай далдам жедач, амма зуърнейриз юлдаш жеда. Гила кѣуъл авуртІани айиб туш. Дагъларикай кѣвезвай серин шагѣварди пакаман нуарик квай хуърел умун гѣвадин лепеяр тухвана. Кѣаварал

дишегълияр акъатна, кимел итимрин дестеди перериз гъилер яна, шалварар алукIун рикIелай алатзавай бицIекар чпин айибар къалуриз гъутар вилерал алтадиз айванрик акъатна. Ингъе сад инайни акъатнава – нерин юкъвал хер алай, бедендал пицIинал къван куъруъ агъдин перемдилай гъейри гъич затIни алачир малайик. Абдулагъа адал вил эцигна са йис тир. ЧIехи хъанва, гъил къуна авудзавайди тир. Физва уьмуър. Къе-пака адакай жегъил, ахпа вичин кIвалин-къан иеси жеда.

Ам балхундик экъечIзавай ракIарин сиве серсер хъанва. Къве гъутувни вилер тIушуниз, са куънинни гъавурда акъазвач.

Амма амни, Абдулагъ бубадин кIвале жезвай маса крарни гъеле зуърнечидин хциз аквазвач. Зуърне-далдамди ва балхундикай кIевиз-кIевиз рахазвай дидедин ванци ахварай авудай ам, чин-гъил чуъхуьини рикIелай алатна, куъчедиз акъатнава.

Абдулагъ бубадин кIвалевай межлис яргъал фенач. Гатун югъ тирвилляй я. ТахъайтIа давам жедайди тир. Зуърнечидин хциз элкъвена кIвализ хъфиз кIанзавай. Са рикIиз. Муъкуъ рикIи адаз вилер Абдулагъ бубадин айвандилай алудмир лугъузвай. Абуруз яб гана, герен-герен къулухъди вил язавай гададиз къавал Замира экъечIнавайди акуна. «Бес ам заз килигзавач хъи? – дерт жезва Зуърнечидин хциз. – Гъич гъилни юзурзавач. Зун галай патахъ гъич килиг къванни авунач. Вич гъа заз ахварай акурвал я гъа. Чулав чIарарикай хранвай киф далудилай лацу перемдилай гъуз авадарнава. Вични алатай йисандалай къакъан хъанва. Зунни хъанвачни, – пехил я Зуърнечидин хва. – Айвандин дестегдал алай къацIариз килиграй...»

Дугъриданни, Зуърнечидин хвани чIехи хъанва. Ида адан дидедикни шадвал кутазва.

– Зи хва мадни чIехи хъанва. Зи кIвалени жегъил ава – къе-пака мехъерар жеда гъа чаз, – лагъана ада Зуърнечидин хциз вичизни ван къвез. Адани вич и гафарин гъавурда дуъз акъурди чирна:

– Дахдиз зуърнеяр гъазура лагъ, – катна ам дестедин патавай.

– Абур гъамиша гъазурбур я, чаи хва, – рахазва мад диде. И йикъара Абдулагъ бубадин хзанар хкведа, аквада ваз абур гъазур тирди. Ви свасни хкведа, чан хва. Замира рикIелай алатнавани ви?

Зуърнечидин хциз и гафарин ван атана. Абуру адак луварни кутуна. Турарай гъуз гугрум къилеллаз катая ада хълагъна:

– Ам зи свас туш, диде, гъавилляй за мехъерарни ийидач.

– Я, чан хва, я, – рахазма Сувар, гададиз вичин гафарин ван текъвезвайди аннамиш тийиз. – Вун амаз, ам Абдулагъа чидач ман масадаз гудатIа. Мехъерар ийидач аку гъа, – дегиш жезва адан рахунар. – Эгер, вахт хъана, мехъер тавуртIа, ништа, вуна зун гъиниз акъуддатIа, вуч канцертар вуна заз къалурдатIа. Аллагъди вичи хуърай гилан жегъилривай.

Вичин рикIе авай фикирар, и арада къилиз къвезвай хиялар ачухдиз лугъузвай Суvara мадни давамарна:

– Чи вилни, бала, гъа вун чIехи хъунал алайди я гъа. Килиг, са гатуз гъикъван чкадиз хъанватIа аку, – дестегдив агатна, тупIар эцигна, алцумзава Суvara. – Дуъз-уъз къве тупIунин. Къе-пака, чан хва, къе-пака... Аллагъдал аманат хъуй, бала, вунни, чунни...

«Белки зун чIехи хъанвайвилляй, Замирадиз чир жезвачтIа, –

фигирзамай Зуърнечидин хци гилани. – Гьелбетда, гъавиляй я. ТахъайтІа, адаз захъ галаз рахун тавуна къарай къведайни? ТахъайтІа, ада заз, чи дахни ана авайла, чпин айвандик ша лугъудачирни?»

– За фена бацІи акъудда, – катна чпин гъаятдиз Зуърнечидин хва.

Лапагар, кІелерт туна фадлай чІуруз фена, бацІидин вилни гъа и декъикъадал алай. Зуърнечидин хва акунмазди, ам къулухъ галай кІвачерал хкаж хъана. Ахпа къац авун патал къунвай адан гъил ягъиз вердиш хъанвайвал, ада виликди хкадарна. Амма Зуърнечидин хва адан патав фенач, парахдин сивихъ галай тІалака геляна, элкъвена куъчедиз эхкъечІна. БацІидини адан гуьгъуьниз чамарна.

Зуърнечияр Абдулагъ бубадин айвандикай эвичІзавач. Ништа, Аб-

дулагъ бубади абуруз вуч ганватІа. Ништа, абурун кІвализ шегърдай гъикъван дадлу шейэр гъанватІа. Яраб Замирадин рикІелай къуншидин гада алатнава жал? Бес адан рикІелай Замира вучиз алатнавач? Килиг садра, ада вичин дерт бацІидиз ахъайзава:

– Шаз вун дидеди гъеле ханвачир, – къац ийиз гъил къуна, рахазва ам, – амма зунни Замира хана гзаф йисар я. Чаз чун чизни тІимил йисар туш. Гъавиляй адан рикІелай зун алатун мумкин туш, – къац авур бацІи гъилеривди къуна вичин къве кІвачин арада твазва Зуърнечидин хци. Вичи, гагъ адан гардандик гъилер кутаз, гагъ абур къваларилай алтадиз давамарзава: – Алатич эхир рикІелай. Бес ви рикІелай вучиз алатзавач зун?

БацІи фуртна адан кІвачерин арадай акъатна. Ана вичел вил алаз фад-

лай акъвазнавайди хъиз, Абдулагъ бубадин гъаятдиз гъахъна.

Адални рази тахъана, цлан са къил чкІана, гурарин кІарар хъиз акъвазнавай къванерилай къванерал хкаж жез, са вахт вилик зуърнечийри сегъерар ягъай къавал къван акъахна.

– Баци-баци, – эверзава адаз Зуърнечидин хци.

– Ме-э-э-э, жаваб гузва бацІиди Абдулагъ бубадин къавалай. Зуърнечийр айвандик хъфена, са шумуд декъикъа вилик Замира гъа и къавал экъечІайди тир гъа. БацІиди Зуърнечидин хцизни аниз эвер гузва жал?

Абдулагъ бубадин айвандик квайбур вири бацІидал хъуърезва. Зуърнечийрини кІвалин иесиди тади квачиз чай хъвазва. Абурун муькІуьвал Абдулагъ бубадивай я. Гъар сеферда, гагъ Арабханан юг, гагъ Сувар гъелени айвандик кумаиди багъна къаз, къарагъиз гъазур жезвай зуърнечийр ада ахцукъарзава, гъиз абуруз гагъ и шей, гагъ а шей теклифзава, дадмиша лугъузва.

– Замира, – эверзава вичин хтулдиз Абдулагъ бубади. – Ваз хвашгелди лугъуз вуж атанватІа килиг садра.

Замира кІвалай айвандик экъечІзава. Бубади вуч къалурзаватІа лугъуз, ада чуькъни тийиз вил экъурзава.

– АтІа къавал экъечІ, – гъил туькІуьрзава Абдулагъ бубади, – ви къилив къуншияр атанва. Эвер це иниз, ша лагъ къведазни.

Амма Замирадивай айвандикай къавал кам ягъиз жезввач. Ам гагъ вилер вичелай алуд тийизвай бацІидиз, гагъни вичи вучдатІа акваз вил алаз акъвазнавай бубадиз килигиз ийиртийир я. И кар бацІидизни акуна. ТуширтІа ам цлалай эхвичІна Зуърнечидин хцин патав кат хъийидачир.

«Акуна! – цавук хкІурзава Зуърнечидин хва вичин хиялри. – Замира заз килигна!»

«Яраб им гъа заз чидай гада я жал?» – фикирзава Замирадини чин-гъилни чуьхуьн тавуна куьчедиз акъатнавай къуншидикай. – Ам гъвечІиди тир эхир? Гила, килиг, тар къванди хъанва. Ам вучиз къвезвач чи кІвализ? Чпин дахдихъай кичІезватІа? Ам вучиз чи гъаятдизни къвезвач? Яраб и бацІидини аданди я жал? Алатай йисуз адаз бацІини авайди тушир.

Хиялрик кваз къавал экъечІай Замира бацІи эвичІай цлаз килигзава.

Яраб адавай хъиз завайни и цлалай эвичІиз жедатІа? АватайтІа вучда? Зун бацІидилайни усал туш хъи. Им са кам, им къве кам... Ингъе инлай бацІиди хкадарайди я. Къакъан я эхир. Ингъе икІ гъилерив къаз-къаз эвичІа зун...

– Къала, гъил зав гице, – къатІна адан хиялар Зуърнечидин хци. Замира цлалай аватиз са кІам-шам амукъна.

«Яраб и рахайди вуж ятІа? – кичІе хъайвивилъй, вилер акъална фикирзава ада. Чанда зурзун аваз ахъагъай вилериз ам вуж ятІа аквазва. – Гъа гада я. БацІи галаз гъаятдин сивел акъвазнавайди. Им зуърнечи Букар халудин гада я жал? Гъам хътинди я. Бес адан ван акъван яцІу вучиз я?»

– Зав къала гъил, – цлалай винелди хкаж жезва Зуърнечидин хва. – Аватда вун, кичІе руш.

Ам хъуърезва. Аялдин амалрал чІехиди хъиз, хъуърезва. Ада, къве гъиливни Замирадин къуьнерилай къуна, рушан чин вичихъ элкъуьрна. Ахпа, Замирадин гъилер къуна, вич къулухъди эвичІиз эгечІна. Гъа икІ абур чилел агакъна.

– Акунайни, зи бацІиди гъикІ хкадарнайтІа, – вичини игитвал авур

тегьерда хъуьрез, яцІу сесиналди лугъузва Зуьрнецидин хци.

– Зани хкадардай, – викагъвална Замиради.

– Буна? И цлалай? – адан чиниз вилер акІурна тамашзава Зуьрнецидин хва. Амма адан кьил гьасятда масанихъ элкьвена. Вучиз лагъайтІа Замира адазни килигзавай.

– Эхъ! И цлалай! – тесикьарна руша. Зуьрнецидин хциз и гьуьжет давамариз кІан хьанач. Ада, бацІидихъ кьекьведай амалар ийиз, кьве гьиливни чухуьн тавунвай вилерин кьилера тупІар экъуьрзава.

– КІандатІа, акьахна хкадардани? – фикирдал кІевивалзава Замиради.

– Баци-баци, – гьарайзава гьеле чин адахъ элкьуьр тахвунвай гадади, – вун инал акьваз, зун кІвализ хъфена хкведа.

– БицІини галаз хкведани? – Хабар кьазва адавай Зуьрнецидин хциз вичин патавай хъфиз кІанзавайди кьатІай руша.

– Эхъ! – шад жезва гададиз. – Ахпа чун ратІрал фида. ВацІуз фида...

Зуьрнецидин хва Замирадин вилер гьуьгьуьна аваз чпин кІвализ хъфена.

Клет

Налик Перзалиев

Цару хура уф туна,
Цава хци клуф кбуна,
Дамах квай кван вуч ята,
Фурсар гвай чан вуж ята?
Клеклецар хыз кве клвач ква,
Пуд тлуб галай капаш гва.
Кьилел гъвечи техв ала,
Техвен юквал регъ ала.
Гъар пакамаз са сятда
Ван ацалтна гъаятдал.
«Уь-уь» ягъиз гъарайда,
– Экв я! – лугъуз хабарда.
Фурсар ийиз кьекъведа,
Салар чализ эгъведа,
Неда жагъай цџицџ-пепе,
Туйтуьх вичин – са гъебе!
Киклиз жеда, фида худ,
На лагъ, тлуьнва истивут.
Вич хьтин кьуш тек ята?
Белки ам чи клек ята?

«Утка» лугъуз уърдегдиз,
 «Будка» лугъуз демекдиз,
 Къунши гада рахазва
 «Бочка» лугъуз челегдиз.

«Мама» хъана дидекай,
 «Время» хъана вядедкай.
 КІватІар гьалчиз къугъвазва,
 «Снежки» лугъуз живедкай.

«Бутерброд» лугъузва
 Дуйгъвер алай фаз ада.
 Шегъерда са варзни зур
 Акъудналда шаз ада.

Я МацІ-МацІак-МацІахай,
 Цал хъуърезва ацахъай.
 Аци-Баци хилелай
 Аватзава акъахай.

НуькІ халадиз хъел ава:
 КІватІ хъийизва чемберар.
 Вахъ гафарин мел ава,
 Чахъ – хкетрин гъебеяр!

Я МацІ-МацІак-МацІахай,
 Келле – «башка» какахъна,
 ПерпицІ хапІа алахъна.
 Гафар квахъай къам чухух,
 Аман, гьикІин, аман ухъ,
 Къей МацІ-МацІак-МацІахай!

ЖАЛКЪДИ ТУБКІУЪРНАВАЙ
ХУРУН ГЫКАЯАР

Хуьруьн нуькІни
Чупчулав пехъ

(Флаx)

Еа нуькІ хъана. Ам пара иер, шад нуькІ тир. Са пехъни хъана. Ам пара эйбежер, къаних пехъ тир. НуькІрен тІвар Хуьруьнви, пехърен тІварни Чупчулав тир.

Са сеферда недай суьрсетдихъ къекъезвай Хуьруьнвидиз чилелай са твар жагъана. Адаз и твар нез кІан хъана, амма ам екеди яз, адан туьтуьна акІана.

Хуьруьнви аквада Чупчулаваз. Ада лугъуда:

– Исятда рекъидайди я! КІуф яна, неда за и нуькІ.

Чупчулав чилел эвичІна, Хуьруьнвидив агатна. Ам акуна кичІе хъайи Хуьруьнвидин туьд гъаркъуь жеда къван! Твар лурпІна адан руфуниз аватна. Пуррна лув гана, гъа пехъ ацукъай тарцин хилел ацукъна, ада вичин душмандал хъуьруьнар ийида:

**«Чив-чиририв! Чив-чиририв!
Де ша тІун вун зи къилив!
За ви гъа тум акъудда,
Катна, валай алудда!
Чив-чиририв! Чив-чиририв!
Де ша тІун вун зи къилив!»**

Чупчулав къени Хуьруьнвидихъ калтутзама, амма ам адахъ сакІани агакъзавач.

КЪИЛИХ АВАЙ МАЛ ХУРУН ГЫКАЯ

Фад хъайи кар я, революция жедалди, гьадалайни вилик. Чи хуруьнви Эмиргьемзеди, Къасумхурелай хтанваз, балкІан жугъундин руькуьндал кутІунна. Вич кимел фена.

Са чІавуз са хуруьнвиди Эмиргьемзедиз хабар гана:

– Тха, ви балкІан къачагъди тухвана!

– Тухурай, – жаваб гана Эмиргьемзеди сабурулувилелди.

– Зиди зарафат туш, балкІан, дугъриданни, гваз катнава, – тикрарна хуруьнвиди.

– Тухурай, яда, тухурай! – хъел атана Эмиргьемзедиз.

Кимел ацукънавайбур сад-садаз килигна, абуру къилер галтадна.

– Вучиз тухурай, я чан тха? Ам ваз герек амачни? – мягтел хъана хабар гайиди.

– Заз, чан хуруьнви, жуван малдин къилих хъсандиз чида, гъавилай зун секинни я, ваз алапат жемир. Ам вичвичиз гъа инал хкведа.

Кимел алайбур мадни сад-садаз килигна ва абуру Эмиргьемзедин гъавурда акъунач. Абурун виридан вилера са суал авай: «Къачагъди тухвай мал гъикІ хкведайди я, эгер вуна адан къайгъу ийизвачтІа?»

Абуру гъа и суалдин фикирдик квай чІавуз тапа-тапдин сесер акъатна ва виридаз акуна хъи, Эмиргьемзедин балкІан, чархада аваз, дуьм-дуьз кимел хквезва.

– Я хуруьнви, им гъикІ хъайи кар я? Вун инал секиндиз ацукъна, балкІанди вичин къисмет вичи гъялзава! – суални гана, мягтелвални къалурна къунши хуьрйи иниз атанвай са мугъманди.

– За квез лагъаначирни зи малдин къилих заз чизвайди? – уьзуьагъдиз жаваб гана Эмиргьемзеди. – И балкІанди вич масадан гъиле авай чІавуз, садлагъана акъвазна, ам къилелай гадарна. Я къенва ам, я туш рекъидай къван тадияр ганва.

ГъакІ хъунни авунай. Къванерал алуькъай къачагъди чан ганай. Гъа икІ хуруьз ам вуьж ва гъинай ятІани чир хъанвай. Вичин малдин къилих хъсандиз чизвай иеси гъавилай акъван секин тир къван.

В Къисметдин гъал

Калкъдим осурун гыжакя

Са хуьре Къазанверди лугъуз гзаф къанлу са кас яшамыш жезвай. И къанлуди ина-ана инсанар ягъиз рекъиз, са низ ятлани къуллугъ ийиз, вичиз пул къазанмишзавай.

Са сеферда са камалэгълиди и къанлудиз лагъана: – Килиг, хва, вахъ галкъанвай гъал къадарсуз тIарамни хъанва, къелечIни. Ам хъсан лишан туш. Ша вун цавариз килиг, Аллагъ рикIел гъваш.

– Ам вуч гъал я, а вуна лугъуз-вайди?

– Ви къисметдин гъал я ам, хва.

– Ахътин затIар авайди туш.

– Ава, хва, ава, амма ам ваз ак-вазвач. Ада, ваз такваз, ви къисмет гъалзава.

– Закай ягъанатармир, – хъел атана къанлудиз ва ада гъасятда га-пурдал гъил вегъена. Кимел алай инсанри, теселлияр гана, ам секинарна.

– Зиди зарафат туш, – вичин гаф давамарда камалэгълиди: – Гъа вахъ галкъанвай, ви къисмет хуьз-вай хътин гъал авай сад ви гуьгъуьна ава.

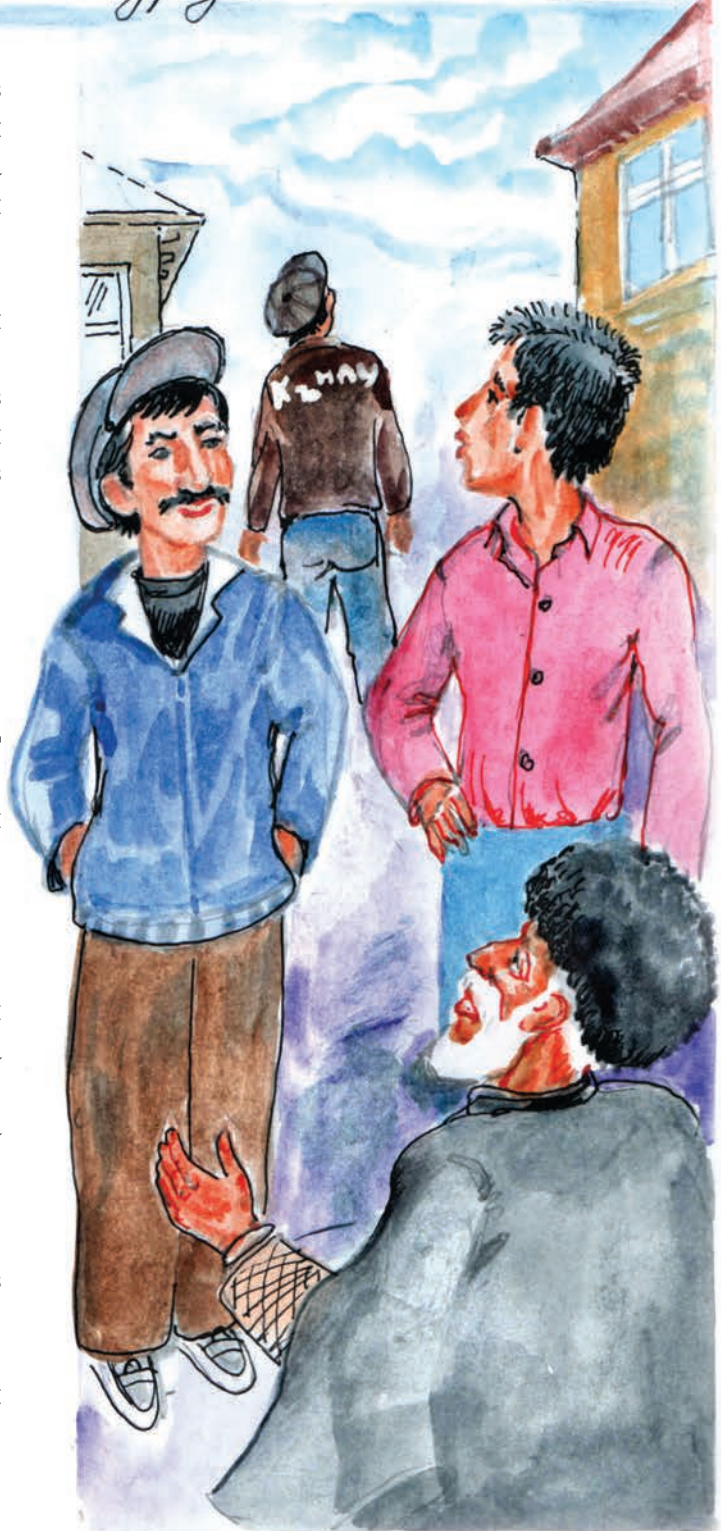
– Вуж я ам?

– Сад Аллагъдиз чида, хва.

– Ваз гъадалди вуч лугъуз къанзава?

Гъа и чIавуз къалпна тфенг акъатна. Камалэгълиди ярх жезвай къанлудиз лагъана:

– Ингъе хъи, гъа и гаф тир заз лугъуз къанзавайди, хва.

Са къугъ рекъидай чандик квай. Ам аквада пехърез. Къведа и пехъ къугъдин патав ва лугъуда:

– Эй язух къугъ! Гзаф къарувална вуна и дуьньядал, жуван гуьзелвилелди тЛебиатдиз къуллугъна. Ви тариф акъ-ат тавур чка чилел аламач: виринра вун машгъур я.

– Гъар садаз чЛехи гъуцра вичин пай ганва, – жаваб яз лагъана къугъди. – И дуьньядал къведай югъни, чаз гуьзелвал гунни, тагунни гъадалай аслу я.

– Вун гъахъ я, – лагъана пехъре, – амма заз вавай ийидай са тЛалабун ава. Вун рази жедатЛа чидач заз.

– Лагъ жуван тЛалабун. Рекъизвай-даз рази тежедай са шартЛни авач.

– Заз вуна ви лувар гайитЛа, кЛанзавай.

– Къачу, ваз хъуй, – рази хъана къугъ.

Пехъ а къадар шад хъана хъи, ада гъасятда къугъдивай лувар къачуна, вичик кутуна, вичинбур са къерехдиз гадарна.

Ахпа лув гана пехъре. Лув гана?! Вири къушар, адаз килизиз, хъуьрез хъана.

– Им вуч я и цавай физвай абурсуз, кЛалубсуз затЛ? – лагъана абуру сада-са-даз?! – Циф хъана циф туш, къуш хъана къуш туш...

Цава, дугъриданни, кЛватЛи-кЛватЛар жезвай хътин са затЛуни лув гузвай.

Эхирни акуна пехърез: вири вичел хъуьрезва, вирида вичикай ягъанатар ийизва, вичиз тегънеяр язава. Ам кардин гъавурда акъуна. Са гуж-баладалди къугъ алай чкадал лув хгана, ада вичихъай къугъдин лувар галудна, тадиз вичин лувар галкЛур хъувуна.

– Гъикана, зи лувар ваз хуш хъаначни? – суал гана рекъизвай къугъди.

– Хъана, – пашмандиз жаваб гана пехъре, – амма акуна, за къатЛунна хъи, гъар садаз, гъелбетда, вичин лувар хъсан я. Анжах жуван лувар кутугнава.

– ГъакЛ я, – лагъана къугъди, – гъар сад вичин кЛалубда гуьзел я. Масадал пехилвал авун хъсан кар туш.

Акьуллу

Тугъче

АЯЛАР АВАЙ ХУЪР

Са алимдиз ван хъана, бес флан хуъре лап акьуллу аялар яшамыш жезва лугъуз. И кардин сир чириз алим са сеферда и хуъруъз мугъман хъана. Хуъруъз агакьайла югъ няни тир, кимел алай эгъли инсанарни кІвалериз хъфенвай. Са 5-6 аял кІшидидив къугъвазвай.

Мугъманди аялриз суалар гана:

– Я балаяр, куъ хуъруъз атай мугъман сифте къабулзавайди вуж я?

– Сифте гьалтзавай кІвалера авай Мямуч халудин киці я, чан халу. Ам гзаф туънт къилихдин киці я, гъавилай ам йифиз-юкъуз зунжурда хуъзва.

– Виридалай машгъур, къуватлу кас вуж я хуъре?

– Вини мягъледа авай КъатІай я ам, ада гъужетралди садра 60 куку тІуъна, мад сеферда тамам сагъ са лапагдин жендекни тІуъна – иливарна, къенач, гилани яшамыш жезва.

– ГъакІ хъурай, бес хуъре виридалай чІехиди вуж я?

– Ам зи чІехи буба я, адан тІварни Агъмед я, – лагъана, икъван гагъда кисна акъвазнавай гадади.

– Ам чІехиди яз ни хкъанава, чан хва?

– Хуъруън жемятди, кимел къвезвай чІехи итимри, чан халу.

– Адан чІехивал квелди я, хтул?

– Хуъруънбуру лугъурвал, адан гафунихъ къуват ава, суал гайи-

даз хийирлу меслятар гуналди, чан халу.

– АкI ятIа вун гъа касдин хтул я ман?

– Эхъ, халу.

– Вун акъуллу гада я, ма ваз зи патай виш манат пул.

– Ваъ, халу, за къачудач. А пул за къачуртIа, чIехи буба залай рази жедач.

– Вучиз, яда, вуна ам чуьнуьхай пул туш хьи?

– ГъакI я, чан халу, амма чIехи бубади лагъайвал, «итимдин чарада къазанмишнавай девлетдал вил жедач, бегъем итимди вичин зегъметдалди къазанмишда».

– АкI ятIа вуна зун гъа ви чIехи бубадихъ галаз танишарайтIа жеда ни?

– А кар жеда, халу. ЧIехи бубади и хуьре хванаха авачир рекъин мугъман гъалтайтIа, кIвализ галаз хъша лугъузвайди я, къе вун чаз мугъман хъурай.

Хъфена ибур къведни и акъуллу аялдин кIвализ. ЧIехи бубади кавалдал къаткана ял язавай. Вун атуь – рагъ атуь, – лагъана хзанди мугъман лап хушдиз къабулна. Вучиз атанвайди я, мус хъфидайди я лугъудай суалар гун и кIвале адет тушир.

Пакадин юкъуз хъфидайла, мугъманди, чIехи бубадин гъил къуна, лагъана: «Зун тербия гудай рекъяй ктабар кхъизвай алим я, куь хуьре гзаф акъуллу аялар ава лагъайла атайди тир. Дугъриданни, гъакI акъатна.

– Ваз югъур хъуй, азиз мугъман – лагъана чIехи бубади, – «Дана епинamaz, аял къепинамаз» – лугъудай мисал чна рикIелай алудзавач, тербиядин бине гъана ава.

ПАЙГЪАМБАРДИЗ СУАЛАР

– Я муаллим, – лагъана гъвечи гадади, – виридалай камаллу кас вуж я, заз адаз гудай пуд суал авай.

– Пайгъамбар я, чан хва.

– Гъурметлу, пайгъабар, Аллагъдильни валай алатайла и дуьньяда виридалай багъа кас вуж я?

– Диде, гъелбетда, диде.

– И дуьньяда авай къван маниьрикай виридалай ширинди гъи мани?

– Дидедин лай-лай, хва, дидедин лай-лай.

– Женнет гъина авай чка я?

– Дидедин кIвач авай чка, гъам женнет я, хва.

– Гъурметлу, пайгъамбар, вуна зи пуд суалдиз гайи жавабрай заз къуд лагъай суал арадал къвезва:

– Гзаф виляатар авай чилин шарда виридалай багъа чил гъим я?

– Бубайрилай бубайралди гъекьер кужумна, ивияр экъична бине кутур чил, хва, адаз Ватан лугъуда.

Дядрин къатунар

Пичче

– Я баде, чѳуру кар авурдаз Аллагъ-ди бала гуда лагъанайни вуна?

– Лагъанай, хтул. Вай вуч чѳуру кар акъатна?

– Зай ваъ, баде, чи данадай. Ада гзаф чѳуру кар авуна. Фадлай яд гуз, диде-дин хайи йикъуз савкъват хъурай лугъуз хуъзвай цуък чи къаммаз данади тѳуна туна. Я вичин тахсирни хиве къаз кѳанзавач.

– Вуна адавай хабар къунайни?

– Эхъ, баде. Суалдиз бегъем жавабни тагана, къил жугъунда эцяна, эячѳна фена. Бес адаз бала мус гуда?

– Я хтул, дана чѳал тийижир гъайван я, адаз вичин чѳуру кардин гъавурда акъаз четин я.

– Ам чѳал тийижир гъайван я лугъуз, зи диде хайи югъ алукъайла цуък авачиз амукъдани?

– Чѳехи са гададиз данадин тай хъун кутугнавач. Дидедин хайи югъ жедалди чи сала цуъквер мад ахъа жеда.

– Баде, чѳехибурулай чешне къачун хъсан кар яни?

– Эхъ, я хтул, бес хъсан кар жечни?

– Акѳ ятѳа а кардин гъавурда зи дахни тур, ам ви хва я, вахъ ада яб акалда.

– Ви дах а кардин гъавурда авачни?

– Ваъ, баде. Гъар вичивай дидеди хъел авурла, ада дидедиз цуъквер къачузва, вич адан вилик тахсиркар я лугъузва. За хъел авурла, бубади зун жаза гана муртѳа акъвазарзава.

– Чан хтул, рушарик наз гудай хесетар жеда, ви дидени чѣхи хъанватлани руш я. Вун лагъайтла этем я, этемриз куьлукъ-шуьлукъйрилай хъел авун кутугнавач.

– Мурад, ваз куьчеда кьар авайди аквазвачни, вун кѣвачел алачиз вучиз физва? Кѣвалей экъечѣдайла фагъум-фикир авун герек тушни?

– За фагъум-фикир авурвилай зун кѣвачел алачиз физва, диде. Сад лагъайди, зи кѣвачер къаял лигим жезва, кьвед лагъайдини, кѣвализ хтайла чекмеяр чухъудалди кѣвачер чухъун къулай кар я.

– Мурад, шехъмир хтул, вал юлдар хъуьреда.

– Бес Айнадал вучиз хъуьредач? Ам ишехайла, адаз гъар сеферда къенфетар гуда, ниняр къачуда, хъукъурда.

– Я чан хтул, Айна руш я, руш. Рушар назик цукъвер хътин затлар я, абур гъакѣ хвенани кѣанда. Фицьякъра вун цлалай аватайла, шехъайди вуж тир? Зун, ви баде. Ви чѣхи бубадин вилерай са стѣлни феначир. Мад, вун ламра кѣуру ягъайла, ишейди вуж тир? Ви диде тир. Дахди шехънайни? Ваъ. Гъакѣ я, зи хтул, этемар шехъдай адет авач. А адет чѣурайтла, вал вири хъуьреда.

– Диде, чи данади гъаятда илигна жив незва.

– Туьрай вичиз кѣамайкъван, чан хва.

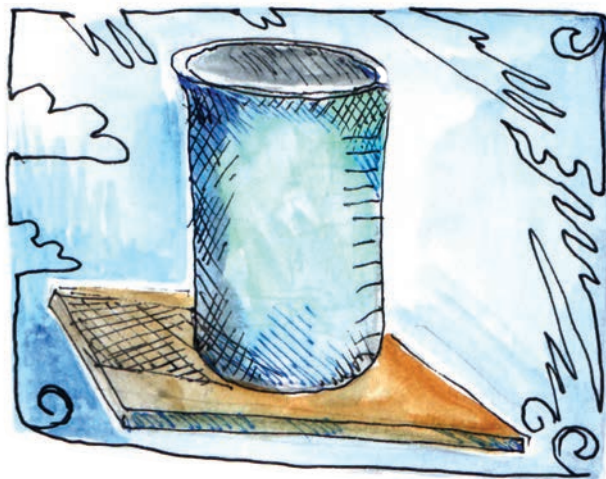
– Я диде, бес адаз къадагъаяр авайди тушни, пака адан туьтер атайла ни жаваб гуда?

– Данайриз къадагъаяр авайди яни, я хва?

– Цѣингавар данайриз, къадагъаяр заз. Бес им гъихътин гъахъ-гъисаб хъурай?

ИМУЧА-МУЧА

Гила артух амач виле
Терездин вах – кIарас к...

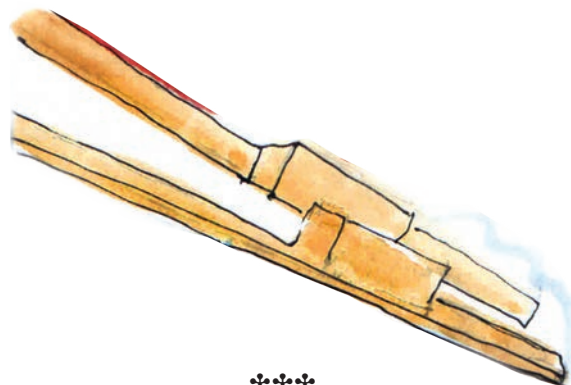
Цаварал шагъ я,
Къаварал пачагъ я,
Куъчейра сиягъ я.

Аби синидал йифен алуга.

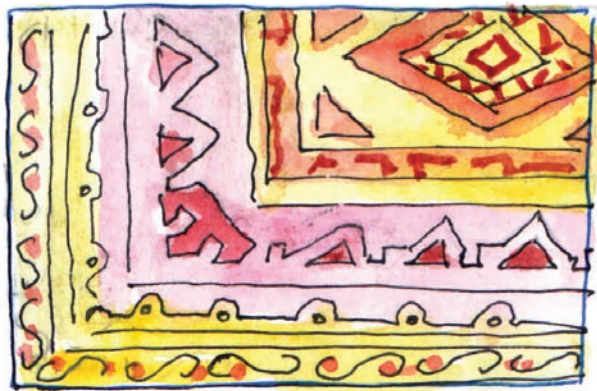
Элкъвей са затI я тупуниз бедел,
Тум къуна яла – цIрада беден.

КIир галай къве шувакъ,
Ялда чебни цахъ?

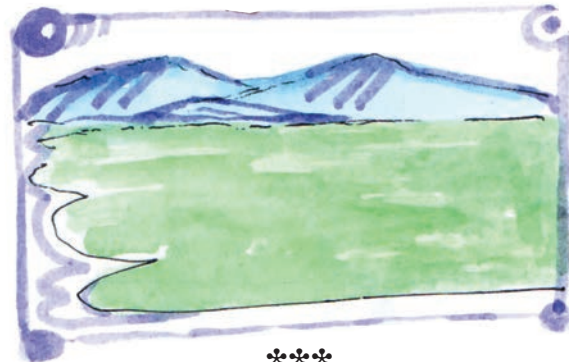
Гъебе туш, тапрак туш,
Метлеблу сандух я,
Мектебдин рекъевай
Аялрин алух я.

Фурара цуьквер,
Цуькверал нуькІвер,
Вуч я, лагъ, Пенкер?

Пар ялдай гъайван –
Ам лам я.
Тарарин майдан –
Ам т... я.

Фурар авай гамни туш,
Халича – ваъ, гъамни туш.
Къацу чичІин хайма я,
ЧичІ кІелерин мейва я.

Хърак квайдан гъилева цІам,
Чухвазава темпелди къ...

КЪУГЪУН БАРМАКДИН ЦИЛ

Гадаяр, кІвачер кучудна, суфрадихъ ацукъдай тегърда, чин-чиниз яна гамунал, рухунал ацукъна. Гърда вичин вилик кълел алукидай затІ (бармак, шапка ва мсб.) эцигда. Гадайрикай сад – чІехиди хкяда.

ЧІехида виридаз аквадайвал са цил кълурда. Ахпа а цил яваш-яваш вири бармакрин кІаникай тухуда; бармакрин садан кІаник цил кутада. Ахпа чІехида са кылихъай гадайрикай садавай жузуда: «Ваз чиз, цил гы бармак-

дин кІаник ква?» Гадади жаваб гуда. Эгер ада кІаник цил квай бармак дуъз кълурайтІа, гыа и суал кьвед лагъай иштиракчидиз гуда. Жаваб чІуруди хъайитІа, кълугъун акъвазарда ва тапан жавабдин иесидиз чІехида виридаз хуш жедай хътин тапшуругъ гуда: месела, мани лугъун, кьуъл авун, кІекре, цІегъре хъиз гъарагъун, шиир кІелун ва масабур. Тапшуругъ тамамарайдалай кьулухъ кълугъун давам жеда.

100
1921 · 2021
ДАССР

СОКОЛЁНОК

ISSN №0206-7978

Кард

2/2021

март – апрель

Иллюстрированный детский журнал.
Издается один раз в два месяца.

Учредитель:

Министерство информатизации, связи и массовых коммуникаций Республики Дагестан.

Регистрационный номер

серия ПИ №ТУ05-00413 от 22.04.2019 г.
выдан управлением Роскомнадзора
по Республике Дагестан.

Издается с января 1980 г.

Руководитель – главный редактор

М.М. Ахмедов

Редколлегия:

Х. Хаметова (редактор)

А. Кардаш

А. Исмаилов (зам. гл. редактора)

З. Кафланов

К. Акимов

Художественный редактор З. Даганов

Технический редактор Т. Лузина

Художник номера М. Муталибов

Рисунок на обложке «Весна в горах.

Богосский хребет» Завгородней Тамары и Книжниковой Дарьи, 15 лет, г. Махачкала – победителей IV Всероссийского открытого творческого конкурса «Россия глазами детей»

Формат 60x84 ¹/₈
Бумага офсетная.
Уч. изд. л. 2,85.
Уч. печ. лист 3,26.

Выход в свет 12.04.2021 г.
Тираж 626 экз.
Заказ № 859.

Типография:

ООО «Издательство «Феникс-пресс».

Адрес типографии:

367018, РД, г. Махачкала, ул. Петра I, 61.

Редакция и издатель:

Государственное бюджетное учреждение
Республики Дагестан «Редакция
республиканских литературных журналов
«Соколёнок» и «Литературный Дагестан».

Адрес редакции и издателя:

367000, РД, г. Махачкала, ул. Даниялова, 55.

Электронный адрес редакции:

litdag@mail.ru

Лезгинский язык

Индекс: на год - 63338,
на полугодие - 73906.

Цена свободная

